

Vabariigi Presidendi tervitus 20. Augusti Klubi konverentsil “Omariikluse taastamise kogemus tänasel päeval”, 19.08.2021

Head sõbrad!

Austatud 20. augusti klubi liikmed!

Doris Kareva kirjutas sügaval okupatsioonihämaruses, kümmekond aastat enne iseseisvuse taastamist murelikult, kuid siiski lootusega:

Sellest maast, sellest saatusest
mõtleme kõik.
Silmad vaatavad, suu on vait.

Mida puutud,
see pudeneb põrmuks, vaid
huulte külge jääb kähisev hõik:
kui kaua?

Kui kaua, kui kaua veel
kestab
inimpikk äratee?

Ei, veel ei saa minna.
Mu salameel
ütleb: näha on antud see.

Täna kolmkümmend aastat tagasi vaatasime murelike südametega neid värisevate kätega putšiste Moskvast ning väga keeruline oli ette näha, millega see kõik lõppeb ning küsisime iseendalt ja kaasteelistelt: kui kaua, kui kaua veel?

Ühelt poolt olid värskelt meeles Vilniuse ja Riia verised sündmused 1991. aasta jaanuaris ning teisalt lootus, et okupatsioonivõim vajub kokku ning suudame korrata 1918. aastat ja kasutada ära impeeriumi kokkuvarisemisega tekkiva ajaakna.

Niisiis, ärme unusta, et mitte miski ei olnud kindel nendel augustikuu päevadel. Kuid need pinevad tunnid kolmkümmend aastat tagasi ei olnud meie „äratee“ alguseks. Mõtleme nendele vastupanuvõitlejatele, kes hoidsid üleval iseseisvuse ideed omaenda vabaduse hinnaga. Vabaduse aade kestis edasi meie kultuuris ning mis peamine, meie inimestes elas edasi lootus, et: „näha on antud see“.

Tänu sellele lootusele said sündida kõik need ettevõtmised, mis viisid iseseisva riigi taastamiseni 1991. aastal. Fosforiidisõda ja muinsuskaitseliikumine, Hirvepargi mälestusüritus ja IME ettepanek, loomeliitude pleenum ning Rahvarinde ja ERSP loomine, öölaulupeod ja suveräänsusdeklaratsioon, Balti kett ja Kodanike Komiteed, Stalini-Hitleri pakti salaprotokollide õigustühiseks kuulutamine Nõukogude Liidu rahvasaadikute kongressi poolt ja üle aastakümnete taas vabad valimised.

Kõik need ning paljud teised ettevõtmised ja liikumised nihutasid vabaduste piire ning tõid lähemale oma riigi taastulemise.

Nendel liikumistel oli ju ka väga suur ühisosa. Paljud inimesed olid neis samaaegselt kaasa löömas ja kõiki ühendas mure meie tuleviku pärast ning ühine eesmärk vabadusest.

Nii oli ka mõlema 1990. aastal vabadel valimistel valitud esinduskoguga. Eesti Kongressi kui ka ülemnõukogu valijate enamuse antud mandaat oli ju mõlemal üks ja seesama: saavutada Eesti iseseisvuse taastamine.

Eesti Kongressi deklaratsioon seadusliku riigivõimu taastamisest Eesti Vabariigi maa-alal 11. märtsist 1990. aastal kui ka Ülemnõukogu otsus „Eesti riiklikust staatusest“ 30. märtsist 1990. aastal kõnelevad mõlemad okupatsiooni lõpetamisest ja omariikluse taastamisest.

Ülemnõukogu kinnitas selle otsusega, et Eesti Vabariigi okupeerimine NSV Liidu poolt 17. juunil 1940. aastal ei katkestanud Eesti Vabariigi olemasolu *de jure* ja Eesti Vabariigi territoorium oli jätkuvalt okupeeritud ning tunnistas okupatsiooniriigivõimu Eestis ebaseaduslikuks selle kehtestamise momendist alates ja kuulutas välja üleminekuperioodi Eesti Vabariigi taastamiseks *restitutio ad integrum*.

Iseseisvuse taastamisest lähtus ülemnõukogu ka oma edasisi otsuseid tehes ja aitas sellega rajada aluse taastatavale riigile, seejuures mitte teades, millal suudame oma riigi lõpuks taastada.

Muidugi olid arusaamad, kuidas taastada Eesti iseseisvus, erinevad ja see oli demokraatia poole liikumas ühiskonnas igati mõisteta ning edasiviiv arutelu. Sest mitte keegi ei teadnud tollel ajal täpselt, kuidas õnnestub võõrast võimust lahti saada ja omariiklus tagasi tuua.

Kuid nagu ma juba ütlesin, oli olemas kõige olulisem ühine osa ja see ühisosa tõi erinevad arvamused kokku ja nii sündis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 20. augusti otsus „Eesti riiklikust iseseisvusest“.

Tuletan siinjuures meelde teie klubi liikme ja toonase ülemnõukogu esimehe president Arnold Rüütli sõnu 15 aasta eest: „Eestis õnnestus ka luua iseseisvuse eest seisnud jõudude laiaulatuslik liit. Selle ilmekaks näiteks oli Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi ühistegevus otsustavatel hetkedel“.

Otsuse vastuvõtmise eel ütles Rein Veidemann ülemnõukogus: „Kuid tuleb aru saada üht: meie jaoks on see kõik. Meie jaoks ei saagi see olla teisiti, sest ajalugu on määranud meid siia elama ja meie kohus rahvaesindusena on tagada eluvõimalus siin. Ajalugu on meile õpetanud, et omariiklus on kindlam viis seda Eestit tagada. Fakt, mille vastuvõtmisele me nüüd asume. Ma tahan rõhutada lootust, et see toimub kõrgemal mis tahes erakondlikust huvist, mis tahes kuuluvusest. See tähendab ühe tee lõppu, ent veel rohkem on teise tee valgust. Meil kõigil seisab ees pikk, pikk tee ületada üleminekuperiood iseendas, oma riigis. Nüüd oleme asunud teele.“

Selle otsusega jõudis lõpule meie „äratee“ ja algas uus, meie oma riigi tee. Igäühel teist oli selles väga oluline roll.

Täna teid, head 20. augusti klubi liikmed!